

Kraków, 19.06.2025 r.

ks. prof. dr hab. Piotr Kroczek
Katedra Norm Ogólnych i Teorii Prawa
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

**Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Bartosza Skawińskiego,
pt.: *Wolność słowa w Kościele a odpowiedzialność katolików za głoszone poglądy.*
*Studium teologiczno-prawne***

W odpowiedzi na Uchwałę Nr 3.2.2./04/2025 Rady Dyscypliny Naukowej Instytutu Prawa Kanonicznego z dnia 29.04.2025 roku, w której wyznaczono mnie na recenzenta pracy doktorskiej ks. mgr. lic. Bartosza Skawińskiego, pt.: *Wolność słowa w Kościele a odpowiedzialność katolików za głoszone poglądy. Studium teologiczno-prawne*, przedkładam niniejszą recenzję.

Moja recenzja, dla której punktem odniesienia jest art. 187 ust. 1–4 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571), obejmuje poza niniejszym wprowadzeniem: 1) ogólną charakterystykę pracy, czyli jej opis, przedstawienie przedmiotu pracy, celu, hipotezy badawczej, konstrukcji i treści części pracy, metodologii, oceny strony redakcyjnej, oceny wykorzystania źródeł i literatury przedmiotu, 2) odniesienie do strony merytorycznej pracy i inne uwagi oraz 3) konkluzję.

1. Ogólna charakterystyka pracy

1.1. Opis. Recenzowana rozprawa doktorska została przygotowywana pod opieką promotora o. dr. hab. Dariusza Borka, prof. ucz. (art. 13 ust. 1 ustawy). Ma ona formę maszynopisu książki (art. 31 ust. 2 ustawy) liczącego 358 znormalizowanych stron i

składa się ze *Strony tytułowej, Spisu treści, Skróków, Wstępu, czterech Rozdziałów, Zakończenia i Bibliografii i Summary.*

1.2. Przedmiot pracy. Przedmiotem pracy była wolność słowa w Kościele katolickim oraz odpowiedzialności katolików za głoszone poglądy, w kontekście prawa powszechnego Kościoła katolickiego, a w szczególności Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. Praca objęła również nauczanie Kościoła w tym zakresie od czasów Soboru Watykańskiego II do chwili obecnej (s. 10). Autor słusznie dokonał pewnych zawężeń, ograniczając się do Kościoła łacińskiego i obowiązującego w nim prawa powszechnego, z wyłączeniem Kurii Rzymskiej. Takie zabieg był uzasadniony z punktu widzenia rozmiaru prowadzonych badań.

1.3. Cel pracy. Celem rozprawy doktorskiej było „ukazanie regulacji dotyczących wolności słowa w Kościele oraz odpowiedzialności katolików za głoszone poglądy oraz analiza ich spójności w obu wspomnianych wymiarach” (s. 12). Autor podkreślił, że nadrzędnym celem stawianym przed pracą było zbadanie tego, jak prawo kanoniczne reguluje wolność słowa i odpowiedzialność za wypowiedzi, a także ocenę w jakim stopniu regulacje kanoniczne są spójne z nauczaniem Kościoła i danych teologicznych (s. 12).

1.4. Hipoteza badawcza. Hipotezą badawczą postawioną przez Autora było stwierdzenie, że prawo kanoniczne zawiera regulacje dotyczące wolności słowa, jednakże regulacje nie są kompletne i spójne, a także to to, iż brak pełnej koherencji pomiędzy tymi przepisami a nauczaniem Kościoła w tej dziedzinie oraz teologicznymi ustaleniami, które powinny być uwzględnione w przepisach (s. 12).

1.5. Konstrukcja i treść. Praca ma strukturę zgodną z wymogami akademickimi. Aby przedstawić zasadniczą treść merytoryczną pracy, trzeba przedstawić jej wstęp, treść rozdziałów i zakończenie.

Wstęp (s. 9–15) zawiera m.in. cel pracy, hipotezę badawczą oraz metodologię. Rozdział pierwszy przedstawia teologiczne podstawy wolności słowa i odpowiedzialności za głoszone poglądy, zawierając m.in. przedstawienie pojęcia prawdy oraz znaczenie dialogu i synodalności w Kościele (s. 16–97). W rozdziale drugim Autor dokonał analizy prawnych regulacji wolności słowa w Kościele, prezentując zarówno ogólne, jak i szczegółowe zasady oraz podmioty uczestniczące w dialogu kościelnym (s. 98–201). Trzeci rozdział poświęcony został odpowiedzialności za naruszenie zasad wolności

słowa, w tym kanonicznym sankcjom karnym i administracyjnym oraz konsekwencjom dla osób przekraczających granice wolności wypowiedzi (s. 202–283). Rozdział czwarty stanowi porównanie zaprezentowanych rozwiązań prawnych z nauczaniem Kościoła i teologią. Zawiera on wnioski *de lege lata* oraz *de lege ferenda* (s. 284–319). Zakończenie (s. 320–325) zamyka pracę i syntetyzuje wnioski i wskazując na potrzebę dalszych badań oraz stałej aktualizacji ustaleń w związku z dynamicznymi przemianami w Kościele.

1.6. Metodologia. Autor zastosował w pracy metodę krytycznej interpretacji źródeł w części teologicznej oraz metodę logiczno-językową (dogmatyczno-prawną) w analizie przepisów prawa kanonicznego (s. 14). W ostatnim rozdziale wykorzystał także metodę krytyczno-indukcyjną oraz aksjologiczną analizę prawa, pozwalającą ocenić przepisy w świetle danych teologicznych. Autor podkreślił również użycie metody hermeneutycznej do opisu kontekstu społecznego i teologicznego analizowanych norm (s. 15).

1.7. Redakcyjna strona pracy. Oceniając poprawność redakcyjną i językową, należy stwierdzić, że Autor starannie wykonał to zadanie. Tekst rozprawy charakteryzuje się wysoką kulturą językową, precyzją terminologiczną oraz konsekwencją w stosowaniu przyjętych konwencji redakcyjnych. Przypisy są sporządzone zgodnie z obowiązującymi standardami akademickimi, a bibliografia została ułożona w sposób przejrzysty i kompletny. Autor wykazał się dobrą dbałością o szczegóły edytorskie, co wpływa pozytywnie na odbiór całego doktoratu.

1.8. Wykorzystanie źródeł i literatury przedmiotu. W pracy szeroko wykorzystano zarówno źródła prawa kanonicznego, jak i literaturę teologiczną oraz kanonistyczną, co pozwoliło na wieloaspektową analizę problemu. Autor regularnie odwołuje się do nauczania Magisterium, dokumentów Soboru Watykańskiego II, a także współczesnych opracowań naukowych, zestawiając je z analizowanymi przepisami prawa. Szczególną uwagę zwraca aktualność wykorzystanych źródeł oraz ich przydatność do oceny zmian zachodzących w Kościele i prawie kanonicznym. Literatura przedmiotu odnosząca się do badanego tematu została wykorzystana w stopniu bardzo wysokim.

2. Uwagi odnośnie do strony merytorycznej pracy i inne uwagi

W tej części recenzji chciałbym wskazać mocne strony rozprawy oraz jej pewne wady, biorąc pod uwagę głównie stronę merytoryczną pracy.

Rozdział 1: Teologiczne podstawy wolności i odpowiedzialności. Rozdział ten stanowi solidną podstawę dla dalszych rozważań. Autor w sposób kompetentny omawia pojęcie prawdy i jej cech, przymioty Kościoła (jedność, apostołskość, katolickość), źródła wolności oraz instytucjonalny wymiar wolności i odpowiedzialności. Odnotować trzeba wprowadzenie odrębnego podrozdziału poświęconego synodalności, co odpowiada współczesnym tendencjom w teologii i praktyce kościelnej.

Zauważyć należy, że Autor umiejętnie wykazał, iż prawda objawiona, będąc fundamentem nauki katolickiej, nie wyklucza dialogu i wolności wypowiedzi. Dogłębna analiza przymiotów Kościoła pozwoliła Autorowi na ukazanie, że jedność nie oznacza uniformizmu, a różnorodność w jedności może być bogactwem Kościoła.

Rozdział 2: Prawne regulacje wolności. Ten rozdział zawiera analizę regulacji kanonicznych dotyczących wolności. Autor kompetentnie omówił zarówno ogólne zasady dotyczące wolności słowa, jak i poszczególne zasady dotyczące różnych przestrzeni życia kościelnego. Wartościowe jest również omówienie podmiotów uczestniczących w dialogu w Kościele. Podkreślić trzeba fakt, że Autor nie poprzestaje na analizie przepisów, ale umiejętnie odnosi je do wcześniej omówionych podstaw teologicznych.

Rozdział 3: Odpowiedzialność za naruszenie zasad wolności słowa. W tym rozdziale Autor analizuje konsekwencje karne i administracyjne naruszenia ograniczeń w korzystaniu z wolności słowa. Autor omówił poszczególne przestępstwa związane z wolnością słowa oraz konsekwencje kanoniczne, ukazując szerokie spektrum możliwych reakcji Kościoła na nadużycia w tym zakresie.

Rozdział 4: Porównanie zaprezentowanych rozwiązań. Rozdział ten stanowi najbardziej twórczą część pracy. Autor dokonał w nim porównania przepisów dotyczących wolności i odpowiedzialności z przesłankami wynikającymi z nauczania Kościoła i teologii. Wartościowe są również wnioski *de lege ferenda* i *de lege lata*, które mogą stanowić inspirację dla przyszłych reform prawa kanonicznego lub zmian w przepisach.

Na uwagę zasługują autorskie propozycje zmian w prawie kanonicznym. Doktorant wykazał się dojrzałością naukową, budując swoje wnioski na rzetelnej analizie obowiązujących przepisów i doktryny Kościoła. Cenne jest to, że Autor nie poprzestał na krytyce, ale skrupulatnie sformułował konstruktywne propozycje. Przemyślane porównanie obowiązujących norm prawa kanonicznego z wymaganiami teologicznymi i re-

aliami współczesnego życia Kościoła ukazują zdolność Autora do krytycznej interpretacji istniejącego porządku prawnego. Wskazane propozycje zmian dowodzą, że Autor potrafił przełożyć teoretyczną refleksję na praktyczne rozwiązania prawne. Jego zdolność łączenia analizy dogmatycznej, teologicznej i prawnokanonicznej pokazuje, iż dysponuje on zarówno wszechstronną wiedzą, jak i umiejętnością syntetyzowania rozległego materiału źródłowego.

Podsumowując, trafne i konkretne wnioski *de lege lata* i *de lege ferenda* w tej rozprawie są nie tylko dowodem solidnej erudycji, lecz także wyznacznikiem naukowej dojrzałości Autora, gotowego na dalsze wyzwania w dziedzinie prawa kanonicznego.

Na podstawie powyższych uwag można powiedzieć, że rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Bartosza Skawińskiego stanowi cenny wkład w rozwój prawa kanonicznego, wypełniając istotną lukę w literaturze kanonistycznej. Jej wartość polega przede wszystkim na: 1) kompleksowym ujęciu problematyki wolności słowa w Kościele i odpowiedzialności za głoszone poglądy, z uwzględnieniem zarówno aspektów teologicznych, jak i prawnych; 2) aktualności podjętej tematyki, szczególnie w kontekście przemian społecznych i rozwoju środków komunikacji, które mają istotny wpływ na sposób funkcjonowania Kościoła; 3) podejściu badawczym, polegającym na połączeniu analizy teologicznych podstaw wolności i odpowiedzialności z badaniem konkretnych rozwiązań prawnych; 4) praktycznych wnioskach, które mogą być wykorzystane w procesie zmian prawa kanonicznego. Dlatego zgodzić się trzeba z Autorem, który *implicite* wyraził nadzieję, że jego praca może być krokiem w celu zbudowania lepszych ram prawnych dotyczących wolności słowa w Kościele i odpowiedzialności katolików za głoszone poglądy (por. s. 325).

Przy wysokiej ocenie całości recenzowanej pracy, należy wskazać dwie kwestie dyskusyjne.

Po pierwsze, w analizowanej pracy brakuje odniesień do współczesnych wyzwań związanych z ochroną danych osobowych w kontekście działalności Kościoła. Nieuwzględnienie tego obszaru osłabia analizę prawno-kanoniczną w kontekście współczesnych wymogów ochrony prywatności wiernych, co łączy się przecież z wolnością wypowiedzi, co zauważa Autor choćby na s. 117–118. Włączenie tej problematyki wzbogaciłoby rozważania o aspekt praktyczny, związany z zarządzaniem danymi w dobie cyfryzacji i rosnącej świadomości prawnej społeczeństwa.

Po drugie, autor wprawdzie zwraca uwagę na kwestie wypowiedzi w środkach społecznego przekazu, lecz nie odnosi się do obowiązującego w Polsce Dekretu ogólnego Konferencji Episkopatu Polski w sprawie występowania duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz niektórych wiernych świeckich w mediach z 2023 r. Brak odniesienia do tego aktualnego dokumentu prowadzi do niekompletnego obrazu współczesnych wyzwań związanych z komunikacją Kościoła w mediach.

Z tej racji, że oba zagadnienia są obecne w pracy, choć nie w formie wyodrębnionych podrozdziałów, lecz jako elementy szerszej analizy dotyczącej wolności słowa, odpowiedzialności za słowo i ochrony praw człowieka w Kościele, powyższe uwagi mają jednak charakter dyskusyjny i nie umniejszają wiele wartości recenzowanej pracy, lecz wskazują na możliwe kierunki jej uzupełnienia.

3. Konkluzja

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Bartosza Skawińskiego pt. *Wolność słowa w Kościele a odpowiedzialność katolików za głoszone poglądy. Studium teologiczno-prawne*, w szczególności: a) prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata do stopnia doktora w dyscyplinie prawo kanoniczne, b) wskazuje na jego umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej; c) jej przedmiotem jest oryginalne rozwiązanie przez Kandydata problemu naukowego.

W świetle powyższego stwierdzam, że recenzowana praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim w tym przez art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571).

Wnoszę zatem o dopuszczenie ks. mgr. lic. Bartosza Skawińskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Podpisany elektronicznie przez
Piotr KroczeK
19.06.2025
10:49:04 +02'00'

ks. Piotr KroczeK

/podpisane kwalifikowanym
podpisem elektronicznym/